

KWARTALNIK PEDAGOGICZNY

1976. 1–4. sz.

1978-ban lezárul a nagyszabású lengyel iskola-reform előkészítő szakasza. Lengyelországban még az idén pedagógiai konferenciát rendeznek, amelyen összegezik a tízosztályos iskolával kapcsolatos eddigi megbeszélések eredményeit, egyeztetik a kialakult álláspontokat, valamint megvitatják a lengyel oktatási rendszerre vonatkozó törvényjavaslatot. Érthető tehát, hogy a *Kwartalnik Pedagogiczny* 1976-os számaiban megjelent írások jelentős része *továbbra is az iskolareform kérdéseivel foglalkozik*.

A Lengyel Tudományos Akadémia Pedagógiai Bizottsága 1975. szeptember 8–9-én „Założenia 10-letniej szkoły agólnoksztafczej w PRL na tle przemian szkolnictwa w świecie” (*A tízéves iskola alapelvei a Lengyel Népköztársaságban és az iskolarendszer fejlődése külföldön*) címen konferenciát rendezett Varsóban. A konferencián elhangzott előadások kibővített változatát a *Kwartalnik Pedagogiczny* 1976/1. száma közli. Az iskolarendszer reformjának problémái mellett számos cikkben a permanens művelődés kérdéseiről olvashatunk. 1976. február 26–28. között a Varsó melletti Mała Wiesben „Prognozy rozwoju społeczno-ekonomicznego i kulturalnego Polski w latach 1975–1990 a potrzeby kształcenia ustawicznego” (*Lengyelország társadalmi, gazdasági és kulturális fejlődésének előrejelzése az 1975–1990-es évre, valamint a permanens művelődés szükségletei*) címen a Varsói Egyetem Pedagógiai Intézete munkakülést rendezett, amelyen meghatározták a permanens művelődés megvalósításához szükséges kutatások témáit.

A Lengyel Tudományos Akadémia Pedagógiai Bizottsága és a *Kwartalnik Pedagogiczny* szerkesztősége pályázatot hirdetett, amelyen fiatal pedagógusok vehettek részt elméleti és gyakorlati munkásságuk eredményeit összegező tanulmányokkal. A *Kwartalnik Pedagogiczny* 1976/3. száma közli e hasznos kezdeményezés gyümölcseit: Kazimierz *Kossak-Głowczeski* „Postawy

programowania problemowego” (*A probléma-programozás alapjai*, 3–12. old.) és Maksymilian *Werwicki* „Wpływ filmowych scen grozy i okrucieństwa na młodzię” (*A rémisztő és kegyetlen filmjelenetek hatása a fiatalokra*, 23–43. old.) c. I. díjat nyert, valamint Waldemar *Kamiński* „Teoretyczne problemy wychowania ideowego” (*Az ideológiai nevelés elméleti problémái*, 45–56. old.), Stefan *Mieszalski* „Rozumowania ucznia i kierowanie nim w procesie kształcenia” (*A tanuló megértése és irányítása a képzési folyamatban*, 57–74. old.) és Elżbieta *Ziółkowska-Rudowicz* „Wpływ szkoły na rozwój elastyczności myślenia u 10–12 latków” (*Az iskola befolyása a 10–12 éves tanulók rugalmas gondolkodásának fejlődésére*, 75–88. old.) c. II. díjat nyert pályamunkáját. Az említettekén kívül természetesen még számos más témáról is olvashatunk, ezek bemutatását azonban a jelen ismertetés keretei nem teszik lehetővé. A továbbiakban figyelmünket mindegyikre a lengyel iskolareformmal, valamint a permanens művelődés problémáival foglalkozó írásokra összpontosítjuk.

A *Kwartalnik Pedagogiczny* 1976/1. számában a lengyel iskolareform kérdéseinek és a külföldi országok iskolarendszerében végbemenő változásoknak szentelt tanulmányok sorát Wincenty *Okoń* „Przemiany szkoły ogólnoksztafczej w świecie” (*Az iskola változása külföldön*, 3–16. old.) c. írása nyitja meg. A szerző cikkének első részében bemutatja azt a számos országban, többek között Kubában, Vietnamban, Jugoszláviában stb., elterjedt új iskolatípust, amely a gazdasági és kulturális fejlődés elemeit igyekszik eljuttatni abba a környezetbe, ahol az iskola van. Ezt követően *W. Okoń* hangsúlyozza, hogy az elkövetkező évek új iskolamodelljének vizsgálatát nem szabad elválasztani a tanárképző intézmények kérdésétől. Megállapítja, hogy bár több országban a tanárképzést egyetemi szinten kívánják megvalósítani – amiben Lengyelország élen jár –

az eddigi erőfeszítések messze elmaradtak a szükségletektől. Sok helyütt a tanárképző intézetek kimaradtak a kísérletek és a megújulás folyamatából, elavult koncepciók uralkodnak bennük, holott az általános és szakmai képzést nyújtó iskolák folytonos változáson mennek keresztül. A cikkíró elismeri, hogy bizonyos változások már megfigyelhetők a tanárképző intézményekben: nagyobb hangsúlyt fektetnek az oktató- és nevelőképességek kialakítására, a modern didaktikai eszközök alkalmazására. W. Okoń szerint jelentős változásról azonban csupán akkor beszélhetünk majd, ha a tanárképző intézmények minden szempontból a többi iskolatípus példaképeivé válnak.

Jerzy Wolczyk a „Cele i spodziewane wyniki edukacji w 10-letniej średniej szkole, ogólnokształcacej” (*A tízéves középiskolai képzés céljai és várható eredményei*, 17–33. old.) c. tanulmányában még egyszer összefoglalja az iskolareform legfontosabb összetevőit. A lengyel iskolareform a következő képzési formák általánossá tételét irányozza elő: a) kötelező óvodai nevelés egy évvel az iskolai tanulmányok megkezdése előtt, b) tízéves, középiskolai szintű képzés egységes tantervvel a városi és falusi fiatalok számára, c) kétéves szakosított előkészítő olyan fiatalok számára, akik főiskolai, egyetemi tanulmányokra, illetve bizonyos speciális szakmákra készülnek, d) a tízéves általános képzésre épülő, féltől két és fél évig terjedő időtartamú szakmunkásképzés.

Az új iskolarendszer hatékony működéséhez feltétlenül szükség van arra, hogy a helyi lakosság és a különböző társadalmi szervek részt vegyenek az iskola által irányított céltudatos nevelési folyamatban. Az új iskolarendszer alapvető célja annak elősegítése, hogy a tanulók képesek legyenek megismerni önmagukat és másokat; tájékozódni tudjanak a társadalmi viszonyokban; aktív részt vállaljanak a munka társadalmi folyamatában és az ország életében; képesek legyenek a permanens művelődésre; megismerjék a gazdaság, a technika, a természet és a művészet területén végbemenő alapvető folyamatokat.

J. Wolczyk ezek után felsorolja azokat a legfontosabb vonásokat, amelyek a tízéves iskolát végzett tanulókat kell hogy jellemezzék: Véleménye szerint ezek a következők: olyan szellemi, érzelmi, testi és társadalmi érettség, ami lehetővé teszi, hogy a fiatalok részt vállaljanak a társadalmi munkamegosztásból; képesek legyenek a társadalmi érdekeket egyéni érdekeik elé helyezni; teljesen azonosuljanak a szocializmus ideológiájának eszmei és erkölcsi értékeivel. A tízéves iskola ily módon – állapítja meg befejezésül a cikkíró – a

fejlett szocialista társadalomban való életre készít elő a fiatalokat.

Maksymilian Maciaszek „Model dziesięcioletniej szkoły średniej – Koncepcja treści kształcenia i wychowania” (*A tízéves középiskola modellje – Az oktatás és nevelés tartalmának koncepciója*, 35–52. old.) c. tanulmányában bemutatja a képzési folyamatot meghatározó általános elveket. Ezek közül a szerző a következőket tartja a legfontosabbnak:

- az oktatási és nevelési folyamat egységének a megvalósítása;
- a permanens művelődés lehetőségének megteremtése;
- az alsó osztályokban végzett oktató- és nevelőmunka optimálissá tétele;
- a képzés tartalmának szerves egysége, az ismeretek összekapcsolása és egymásra épülése; az ismeretek szintézise;
- a képzés tartalmának egységesítése és differenciálása, ami lehetővé teszi az átlagosnál gyengébb és jobb tanulókkal való foglalkozást;
- igen fontos, hogy a tanulók a képzési folyamat aktív alanyát, s ne pedig passzív tárgyát képezzék;
- a képzés tartalmi kérdéseinek komplex megközelítése;

M. Maciaszek hangsúlyozza, hogy a fenti elvek-re épülő új tízéves iskola feladatainak a megvalósításához új tankönyvekre, új módszerekre és didaktikai eszközökre van szükség, valamint arra, hogy a rádió, a televízió, a film, a színház, a múzeumok és a különböző jellegű kiadványok segítségével széles körben használják ki a képzéssel párhuzamos önképzés lehetőségeit.

Heliodor Muszyński „Przemiany organizacji i metod wychowania w szkole” (*Az iskolai nevelés megszervezésének és módszereinek változása*, 53–64. old.) c. írásában kifejti, hogy az iskolai nevelés hatékonyságának fokozása érdekében igen fontos az iskolai nevelőhatások rendkívül átgondolt megszervezése. Az iskolai nevelés – hangsúlyozza a cikkíró – feltétlenül a közös célok megvalósításában való közös részvétel, a társas viszony és a közösségi jelleg elvén kell hogy alapuljon. Az iskola ugyanis csak ily módon képes gazdag és konstruktív élményeket nyújtani a tanulóknak a közös tevékenységgel és a közösségi étellel kapcsolatban. Nagyon fontos az is, hogy az iskola összes tanárja részt vegyen a nevelési feladatok megvalósításában, a kitűzött nevelési célok realizálásában. Mindehhez a nevelés magas szintű szervezethez van szükség. H. Muszyński

utal arra is, hogy az iskolai nevelésnek szorosan kell kapcsolódnia a társadalmi élet kérdéseivel: az iskola az a hely kell hogy legyen, ahol az új világ képe kiteljesedik, s hat a tanulókra, mielőtt azok kikerülnek az iskolából s elkezdik megvalósítani ezt az új világot. Csak az ilyen iskola válhat a szocialista társadalom előrehaladásának és továbbfejlesztésének valóban jelentős tényezőjévé.

Władysław Zaczyński „Modernizacja metod, środków i form organizacyjnych kształcenia w szkole 10-letniej” (*A tízéves iskola képzési módszereinek, eszközeinek és szervezeti formáinak korszerűsítése*, 53–76. old.) c. cikkében a modern tudományos-technikai civilizáció szempontjából vizsgálja az ideális képzési célokat. Ezek véleménye szerint a következők:

- a lehető legnagyobb mértékben kell növelni a fiatalok percepciók lehetőségeit, mivel egyre nagyobb ismeretanyagot kell elsajátítaniuk a világról;
- ki kell alakítani és tovább kell fejleszteni a változásokhoz való alkalmazkodás tágan értelmezett képességét, ami egyaránt feltétele annak, hogy mindenki lépést tudjon tartani ezekkel a változásokkal, valamint annak, hogy részt vegyen ezek létrehozásában;
- ki kell alakítani a meghatározott intellektuális képességként, illetve a személyiség fontos vonásaként értelmezett alkotó magatartást;
- fejleszteni kell a kompenzációs és kreatív funkciókat betöltő kifejezőképességet;
- meg kell teremteni az értékek létrehozásának alapfeltételét jelentő közösségi szellemet.

W. Zaczyński részletesen megvizsgálja, milyen mértékben valósulnak meg jelenleg ezek a követelmények, illetve, hogy elérhetőek lesznek-e ezek a célok a tízéves iskolában. Véleménye szerint a pedagógiaelmélet jelenleg még nem nyújt megfelelő segítséget a képzési módszerek, eszközök és szervezeti formák korszerűsítéséhez – a kedvező feltételek megteremtéséhez további intenzív kutatásokra van szükség.

Tadeusz Nowacki „Kształcenie ogólne a kształcenie politechniczne i zawodowe w przyszłym systemie szkolnym” (*Az általános képzés, valamint a politechnikai és szakmai képzés az új iskolarendszerben*, 77–84. old.) c. cikke rendkívül fontos összefüggésekre hívja fel a figyelmet. A cikkíró az iskolareform olyan gazdasági aspektusait elemzi, amelyekről a Kwartalnik Pedagogiczny hasábjain, de a tízéves iskolával

kapcsolatos vitában is, kevés szó esett. T. Nowacki anélkül, hogy kétségbe vonná az új iskolarendszer bevezetésének hasznát, hangsúlyozza, hogy az még nem jelenti a szakmunkásképzés automatikus javulását. A képzés színvonalának a növekedése ugyanis nem azonos a szakmai készségek növekedésével: egy gépész-mérnök nem jobb esztergályos, mint egy szakmunkásiskolát végzett dolgozó. Az a megállapítás, hogy az általános képzettség növekedése hozzájárul a különböző szakterületekhez szükséges készségek gyarapodásához, csupán igen kevés munkaterületre érvényes – a fejlett kapitalista országokban végzett felmérések szerint ez kevesebb, mint a szakmák 3%-a. Úgyelni kell tehát, nehogy olyan káros folyamat alakuljon ki, hogy a főiskolai, egyetemi végzettségű hallgatókat szakmunkásként hasznosítsák a termelésben. T. Nowacki ugyanakkor hangsúlyozza, hogy az általános képzés, amely megismerteti a világ jelenségeivel és fejleszti a szellemi képességeket, mindenféle szakmunkásképzés elengedhetetlen feltétele. Az általános képzés egyúttal a szakmunkásképzésre is elő kell hogy készítse – ezért fontos, hogy a munkára nevelés és a politechnikai oktatás szervesen beépüljön az iskolai képzés folyamatába. Az iskolarendszert meghatározó tényezők között a legfontosabbak a gazdasági és kulturális élet szükségletei – éppen ezért igen fontos annak hangsúlyozása, hogy az általános képzés és a szakmunkásképzés nem antagonisztikus formák, hanem egymást kölcsönösen kiegészítő területek.

Ryszard Wroczyński „Strategia przemian oświatowych a system kształcenia ustawicznego” (*A közoktatás megújulásának stratégiája és a permanens művelődés rendszere*, 85–93. old.) c. írásában megállapítja, hogy a permanens művelődés megvalósításához és módszereinek vizsgálatához pedagógiai részkutatásokra van szükség. A cikkíró szerint az oktatási rendszer különböző fokain a feladatok eltérőek. Az óvodai nevelésben és az általános képzés első éveiben a gyermek megfigyelésének és a megfigyelések általánosításának tökéletesítésére kell törekedni. A permanens művelődéshez feltétlenül szükség van az oktatási rendszer egyes láncszemeinek összekapcsolására, s az integráció mellett a képzés tartalmának bizonyos fokú átalakítására, valamint az oktató- és nevelőmunka megszervezésének és módszereinek korszerűsítésére. R. Wroczyński hangsúlyozza, hogy az iskolaévek alatt kell kialakítani a permanens művelődés iránti igényt, s ehhez feltétlenül szükség van az iskola és az iskolán kívüli oktatási-nevelési fórumok integrációjára is

Az iskolareform megvalósításának egyik döntő tényezője a tanár. Stanislaw *Krawciewicz* „Z problemów kształcenia i doskonalenia nauczycieli” (A tanárképzés és továbbképzés problémái, 95–107. old.) c. cikkében a címben megadott szempontokból foglalkozik a tanár szerepével a reformiskolában. A tanárképzés és továbbképzés alapvető feladata, a cikkíró szerint, az olyan képzés, amely a tanár–diák viszony új, a jövő iskolájának megfelelő típusát hozza létre. Emellett az iskolai munka fokozódó szakosodása miatt igen fontos az elméleti felkészültség és a tanári gyakorlat közötti szoros egység kialakítása. Az új, tízéves iskolában a tanárokkal szemben támasztott követelmények teljesítéséhez nagy szükség lesz a tanárok permanens művelődésére, ismereteik állandó bővítésére, oktató-nevelő módszereik tökéletesítésére.

A lengyel iskolareform problémáinak szentelt konferencián elhangzott, és a fentiekben ismertetett előadások témájához kapcsolódik Zbigniew *Kwieciński* két írása. Az első, „Opad w pierwszym roku nauki w szkołach ponadpodstawowych – Studium warunków upowszechniania szkoly średniej” (A lemorzsolódás az általános iskola utáni képzés első évében – *A középiskola általánossá tételének feltételeiről*, 115–135. old.) c. cikkében a szerző felmérése alapján kimutatta, hogy a jelenlegi iskolarendszerben az általános iskola utáni képzés első évében igen nagy a lemorzsolódás a különböző iskolatípusokban. Z. *Kwieciński* ennek okát többek között abban látja, hogy az általános iskolák színvonala igen különböző, s ennek következtében a végzett diákok tudásszintje is nagyon eltérő. A tízéves iskola bevezetésének kezdeti időszakában ennek a problémának a lehető leggyorsabb megoldására kell törekedni. Nagyon kell vigyázni arra – figyelmeztet a cikkíró –, nehogy a lemorzsolódás felszámolásának ára az oktatás színvonalának csökkenése legyen.

Zygmunt *Kwieciński* másik cikke a *Kwartalnik Pedagogiczny* 1976/3. számában jelent meg a lemorzsolódás problémájáról. „Sposobczne skutki zniesienia egzaminów do szkół ponadpodstawowych” (*A felvételi vizsgák eltörlése az általános iskola utáni képzésben és ennek társadalmi következményei*, 89–100. old.) címen. Lengyelországban a nagy népszaporulat miatt az 1974/75-ös tanévig szelektív vizsgarendszer szabályozta a különböző középfokú képzést nyújtó iskolákba való felvételt. A cikkíró vizsgálatai alapján megállapítja, hogy a vizsga eltörlése nem váltotta be a hozzáfűzött reményeket – a

lemorzsolódás ugyanis igen nagy az első évben. Z. *Kwieciński* ennek okát abban látja, hogy egy részintézkedés – a vizsgák eltörlése – megelőzte az iskolarendszer teljes, átgondolt reformját, amely kiküszöbölheti az általános iskolák közötti jelentős színvonalbeli különbségeket és nagyjából egyenlő esélyeket biztosít minden továbbtanulni vágyó fiatalnak.

A lengyel pedagógusok és elméleti szakemberek természetesen tisztában vannak azzal, hogy az iskolareform bevezetése nem old meg egy csapásra minden problémát, és hogy az optimális eredmények elérése érdekében még számos pedagógiai vizsgálatra van szükség. A *Kwartalnik Pedagogiczny* 1976/4. számában Czesław *Banach* „Kierunki modernizacji oświaty i zadania nauk pedagogicznych po VII. Zjeździe PZPR” (*A köznevelés korszerűsítésének főbb irányai és a pedagógiaelmélet feladatai a Lengyel Egyesült Munkáspárt VII. kongresszusa után*, 3–13. old.) c. cikkében megjelöli azokat a problémákat, amelyeket előnyben kell részesíteni a kutatásokban:

- komplex és interdiszciplináris kutatások a modern oktatás és nevelés tartalmával kapcsolatban, komplex oktatási és nevelési tervek készítése a különböző szintű képzés számára;
- a nevelési minták kidolgozása a különböző iskolatípusok számára (vagyis milyen vonásokkal rendelkezik az a tanuló, akit példaként lehet állítani a többiek elé);
- a szocialista oktatási és nevelési rendszer problémái;
- a szocialista személyiség és magatartás formálásának kérdése;
- a tanárképzés és továbbképzés korszerűsítése;
- a szakmunkásképzés problémái;
- a komplex közoktatási, valamint a közvetlen és közvetett nevelőhatású intézmények együttműködésének vizsgálata;
- a képzett káderek iránti igények felmérése;
- az iskolareform pedagógiai és társadalmi következményei;
- a közoktatás gazdasági és szervezeti kérdései.

A fentiekben kívül természetesen még számos kutatási feladat vár a lengyel pedagógiai intézetek munkatársaira. Az utóbbi években világszerte sokat foglalkoznak a *permanens művelődés* kérdésével. A *Kwartalnik Pedagogiczny* 1976/2. számában George *Vaideau*, az UNESCO munkatársa „Tréść nauczania szkolnego a kształcenie przez całe życie” (*Az iskolai oktatás tartalma és az*

egész életen át tartó művelődés, 15–25. old.) című cikkében méltatja a kérdés fontosságát. Lengyelországban megfelelő kutatások alapján kívánják kialakítani a permanens művelődés modelljét. A kutatások előkészítését és összehangolását a Varsói Egyetem Pedagógiai Intézete végzi. 1976. február 26. és 28. között a lengyel szakemberek a Varsó melletti Mała Wieśben munkailésen vitatták meg a soron következő feladatokat.

A megbeszélésen kijelölt kutatási témákat Joanna Kowalczyk ismerteti a Kwartalnik Pedagogiczny 1976/3. számában a „Sprawozdanie z seminarium roboczego nt. „Prognozy rozwoju społeczno-ekonomicznego i kulturalnego Polski w latach 1975–1990 a potrzeby kształcenia ustawicznego” (Beszámoló a „Lengyelország társadalmi, gazdasági és kulturális fejlődésének előrejelzése az 1975–1990-es évre és a permanens művelődés szükségletei” elnevezésű munkailésről, 143–146. old.) c. írásában. A megbeszélésen a következő tizenkét kutatási témát jelölték ki: 1. Lengyelország társadalmi, gazdasági és kulturális fejlődésének előrejelzése az 1975 és 1990 közötti időszakra, valamint a permanens művelődés szükségleteinek a felmérése; 2. a permanens művelődés motivációja a közoktatási rendszer különböző fokain; 3. milyen követelményeket állít a permanens művelődés a különböző iskolatípusok elé; 4. a permanens művelődésre felkészítő pedagógusgárda képzésének vizsgálata; 5. a permanens művelődés tartalmának és módszereinek megválasztása; 6. oktatási segédeszközök a permanens művelődés megvalósításához; 7. a tömegkommunikációs eszközök szerepe a permanens művelődésben; 8. a szakmai továbbképzés rendszere; 9. az üzemek mint a permanens művelődés és az emberi aktivitás ösztönzésének helye; 10. az iskolán kívüli oktató- és nevelőintézmények szerepe a permanens művelődésben; 11. a permanens művelődés kompenzációs funkciói; 12. a permanens művelődéssel kapcsolatos törvényrendeletek.

A permanens művelődés kérdéseiről 1975-ben közel ötszáz oldalas könyv jelent meg Lengyelországban. A Kwartalnik Pedagogiczny 1976/3. számában két recensens, Karol Kottowski és Paweł Klimaszuk is ismerteti M. Maciaszek, J. Wołczyk és R. Wroczyński „Szkoła i edukacja permanentna” Az iskola és a permanens művelődés c. könyvét (149–156. old.).

Mint láthattuk, a Kwartalnik Pedagogiczny 1976-os számaiban a központi helyet a modern oktatási rendszer megvalósításának kérdései foglalták el. Talán nem lesz érdektelen, ha ismertetésünk egy olyan cikk bemutatásával zárjuk, amely a modern oktatási rendszerek meglévő hiányosságaira mutat rá. Az 1976/4. számban Aleksander Lewin „Nowoczesny system wychowania a spuścizna pedagogów-nowatorów – J. Korczaka, A. Makarenki, C. Freineta” (A modern nevelési rendszer és J. Korczak, A. Makarenko, C. Freinet újító pedagógusok öröksége, 47–57. old.) c. írásában a lengyel Korczak, a szovjet Makarenko, és a francia Freinet pedagógiai munkásságának a fényében rámutat, hogy a modern oktatási rendszerek még mindig nem veszik eléggé figyelembe, illetve nem elégítik ki a gyermekek alapvető elvárásait és szükségleteit; nem segítik kellőképpen, hogy a fiatalok az adott oktatónivelő intézmény életében valamennyi terület megszervezésében részt vehessenek. Továbbra is csupán kis szerepet játszik a tanulóifjúság öznevelési és önmegvalósítási tevékenységének folyamata, pedig végeredményben ez minden oktatónivelő rendszer színvonalának mércéje. A Lewin hangsúlyozza, hogy az eddigi eredményekkel korántsem lehetünk elégedettek. Még további mélyreható változásokra van szükség az oktatási-nevelési rendszerben és az élet számos területén ahhoz, hogy a lehető legkedvezőbb feltételeket biztosítsuk az alapvető emberi értékek teljes kibontakozásához.

MORVAY KÁROLY